

Колмакова В.О.

старший викладач кафедри інформатики і
інформаційно-комунікаційних технологій
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Шаров С.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри комп'ютерних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПРОБЛЕМИ ІНДЕКСАЦІЇ ПУБЛІКАЦІЙ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Питання академічної діяльності науковців та створення профілів науковця постійно розглядаються серед академічної спільноти. Зазначається, що наукометричні показники науковців враховуються при визначенні різноманітних рейтингів закладів вищої освіти. У статті розглядаються можливі наукометричні «втрати» в наукометричних базах даних і приклади вирішення даних проблем. Зазначається, що інституційні репозитарії можуть негативно вплинути на кількісні і якісні показники при аналізі бібліометричних профілів науковців та профілі наукових спільнот.

Ключові слова: наукометричні бази даних, наукова діяльність, профіль науковця, Scopus, Web of Science, Google Scholar, ORCID.

Kolmakova V., Sharov S. Problems of indexing publications in scientometric databases and ways to solve them. The issue of the academic activity of scientists and the creation of profiles of scientists is constantly discussed among the academic community. It is noted that scientometric indicators of scientists are taken into account when determining various ratings of higher education institutions. The article considers possible scientometric "losses" in scientometric databases and examples of solving these problems. It is noted that institutional repositories can negatively affect quantitative and qualitative indicators in the analysis of bibliometric profiles of scientists and profiles of scientific communities.

Key words: *scientometric databases, scientific activity, profile of a scientist, Scopus, Web of Science, Google Scholar, ORCID.*

Актуальність дослідження. Питання, пов'язані з науковою діяльністю наукових та науково-педагогічних працівників постійно є на часі, оскільки наукометричні показники аналізуються та враховуються при визначенні різних рейтингів та під час акредитації закладів вищої освіти. Водночас, на рейтинг університету впливає не лише різниця в кількості документів (вона може бути невеликою), а й кількість цитувань документів в профілі, що може піднести ЗВО на декілька позицій в гору.

Звісно, всі показники повинні бути підтверджені у спосіб, що був прийнятий у конкретному закладі вищої освіти. Це може бути посилення на статті в репозиторії університету, оригінальні посилення на статті в журналах тощо. Однак часто публікації неправильно індексуються та не попадають в наукометричні бази даних, що впливає на зниження результативності наукової діяльності викладача/науковця, а у подальшому університету.

З огляду на це, виникають питання: «Наскільки точно наукометричні бази даних відображають інформацію про публікації?», «Як спростити пошук наукових публікацій і покращити представлення українських наукових видань у спеціалізованих пошукових системах?», «Які інструменти/ресурси дозволять прослідкувати зв'язки між авторами та документами з різних наукових дисциплін?». Деякі з цих питань ми спробуємо розглянути та надати рекомендації до їх вирішення.

Метою статті є огляд проблемних питань щодо індексації наукових публікацій в електронних інформаційно-аналітичних системах в освітній та науковій діяльності закладів вищої освіти та наукових установ.

Виклад основного матеріалу. Застосування критеріїв щодо оцінки результативності наукової діяльності наукових установ та закладів вищої освіти дозволить прослідкувати динаміку наукового розвитку в країні, виявити проблемні та перспективні напрямки [1, с. 56].

На сьогодні існує більше сотні унікальних показників для кожного закладу вищої освіти, тому це дозволяє обирати відповідні показники для будь-якої галузі університетської діяльності, і на їх основі формувати остаточний рейтинг. У щорічних звітах університети надають бібліометричні показники, зокрема кількість публікацій у наукових

журналах, що індексуються у наукометричних базах даних; кількість цитувань даних публікацій; кількість міжнародних праць у співавторстві. При визначенні місця ЗВО у певному рейтингу аналізуються існуючі профілі ЗВО, журналів, кафедр, викладачів та наукових співробітників.

Показники академічної та професійної діяльності НПП мають важливе значення для вибудовування рейтингу викладачів, кафедри та інших структурних підрозділів, що здійснюється в межах ЗВО. Зазвичай в формуванні рейтингу враховуються річні досягнення у науковій, навчально-методичній та організаційній роботі викладача [5, с. 229]. На основі рейтингу здійснюється матеріальне (преміювання) та нематеріальне (нагороди) заохочення на рівні університету. Звісно, бібліометричні дані, що беруть участь у рейтингуванні, повинні бути достовірні, повні та однозначні.

Наразі у багатьох закладах вищої освіти велика увага звертається на публікацію статей у журналах, що індексуються у Scopus та Web of Science. Це є закономірним кроком на шляху до інтеграції в європейський освітній простір, коли науковці з різних країн зможуть ознайомитися з публікаціями української академічної спільноти та використати у своїх дослідженнях. З іншого боку, наші науковці теж зможуть ознайомитися з провідними закордонними дослідженнями та використати у своїх наукових розвідках.

Одна з найбільш відомих наукометричних баз є Scopus, яка на момент написання статті містила 44,737 ресурсів (журнали, конференції та ін.). Кожен авторизований науковець може переглянути профіль своєї установи, свій науковий профіль, знайти публікації за своєю тематикою тощо. Зважаючи на важливість публікацій Scopus та їх вплив на рейтинг викладача, університету, хотілося б звернути увагу на певні «прогалини» в роботі даної інформаційно-аналітичної системи. Ми помітили, що є «втрачені» документи, якщо журнал є неангломовним виданням, а статті написані українською мовою. Як зазначають О. Мриглад та С. Назаровець [6], численні записи про неангломовні публікації, що індексуються базах Scopus і Web of Science, не мають країну, тому можуть виникати проблеми під час формування порівняльного аналізу показників на рівні галузей, країн.

Здійснюючи різноманітні пошукові запити в Scopus стосовно втрачених або помилково об'єднаних профілів авторів, ми звернули увагу на основних проблемах, які полягають у наступному:

- є транслітерація назви статті, при цьому відсутні автор і його приналежність до університету;
- приналежність автора до установи зазначається мовою країни видання;
- журнал при індексації ігнорує даний документ.

Прикладом може слугувати стаття «*Denysiuk V., Zelinska O. Women of the bratslav region of the second half of the 16th century and the first decade of the 17th century from the angle of anthroponymy. Poradnik Jezykowy. Vol. 2023, Issue 4. pp. 46–58. (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Pawła Tuczyny w Humaniu, Ukraine)*». В даному випадку приналежність авторів до установи зазначається мовою країни видання, що не відповідає уніфікованій назві університету.

Стаття «*Zemsky Yu., Krivosheya I. International influence as a factor contributing to media reform in the Russian Empire in the mid-19th century. Echa Przeszlosci. 2019. 20(1), pp. 275–289*» була проіндексована в Scopus без зазначення авторів і їх приналежності. Після тривалих з'ясуваннях щодо авторства, були внесені зміни, які «залишили» працю поза межами профілю одного університету. В даному випадку країна вказана правильно, але не було враховано уніфіковану назву університету із запиту на внесення правок «Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University», а зроблено переклад на власний розсуд «Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna». В даному випадку країна вказана правильно, але відсутня правильна афіліяція закладу вищої освіти. Після тривалих з'ясуваннях щодо авторства, були внесені зміни, які «залишили» працю поза межами профілю університету. Оскільки не було враховано уніфіковану назву університету із запиту на внесення правок «Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University», а зроблено переклад на власний розсуд «Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna».

Не менш відомою наукометричною базою є Web of Science. Ця аналітична база даних об'єднує інформацію про публікації та журнали трьох реферативних баз, таких як Science / Social, Sciences /

Arts&Humanities, Citation Index. На момент написання статті дана база згідно сервісу <https://mjl.clarivate.com/> містила 24,744 ресурси.

Випадки, що стосуються «проблем» з афіліціями і профілями дослідників, присутні і в Web of Science. Відомо, що профілі науковців, створені в системі ResearcherID, були спочатку перенесені в Publons, а потім всі стали доступні у системі Web of Science. Причому в різних профілях афіліція навчальних та наукових установ для одного і того науковця може бути різною. Да і написання англійською мовою прізвища, ім'я та по-батькові науковця можуть бути різними. Як наслідок, маємо випадки існування декількох профілів, які містять різну кількість публікацій. Слід зазначити, що в системі Web of Science є можливість подачі заявки на об'єднання профілів та додавання публікації в свій профіль за умови налаштування афіліції та написів автора. Причому виправлення здійснюються достатньо швидко.

Треба пам'ятати, що в різних реферативних базах відображається різна кількість цитувань документу і взагалі кількість документів. Це пояснюється індексацією конкретного журналу в конкретній науковій базі. Відповідно, цитування статті в журналі, що індексується у Scopus, впливає на рейтинг у Scopus. Цитування статті в журналі, що індексується у Web of Science, впливає на рейтинг у Web of Science. Слід зазначити, що окремі провідні журнали одночасно індексуються в багатьох реферативних базах даних, у тому числі у Scopus та Web of Science. На нашу думку, публікація в таких наукових виданнях є найефективнішим засобом популяризувати свою наукову діяльність.

Ми дійшли висновку, що часто доказом авторства статті виступає ідентифікаційний номер та профіль в ORCID (Open Researcher and Contributor ID). Це реєстр унікальних ідентифікаторів вчених усього світу, який зберігає метадані про наукову діяльність спеціалістів різних галузей та інтегрований в багатьох міжнародних наукометричних базах даних. Синхронізація профілів в Scopus та Web of Science з профілем в ORCID, в першу чергу, стосується людей з однаковими прізвищами в ЗВО для ідентифікації авторів. Тому у цих системах обов'язково повинен бути прописаний ORCID. Крім того, для ідентифікації науковця в міжнародних журналах при заповненні профілю також обов'язково потрібно вказувати ORCID, що дозволить мінімізувати помилки при індексації статті в реферативних базах.

Досить відомою бібліографічною базою даних є безкоштовний міжнародний проєкт Google Академія. Сервіс надає можливість не тільки отримати доступ до величезної кількості публікацій з різних напрямків, а й створити власний науковий профіль. Таким чином можна продемонструвати власні наукові напрацювання та популяризувати свою активність [3, с. 33]. Водночас, крім особистих профілів, в Google Академія створюються профілі установ, які містять публікації всіх співробітників, зареєстрованих в сервісі. Таким чином можна здійснювати порівняльний аналіз наукової активності закладів освіти та наукових установ.

Ми вважаємо, що кожний науковець або викладач повинен мати свій профіль науковця в різних відомих системах та реферативних базах даних, що дозволяє презентувати результати власних досліджень, отримати доступ до повних текстів. Водночас, створення наукового профілю передбачає відповідальність та дотримання принципів академічної доброчесності. Наприклад, в авторському профілі не повинно бути чужих документів, при наявності співавторів порядок їх слідування відповідає журнальному варіанту. Ми часто спостерігаємо таку ситуацію, коли недоброчесні викладачі заради підвищення цитування додають в профіль статті, де автор має аналогічні прізвище та ім'я, але які не мають жодного відношення до цього автора. Слід звернути увагу на байдужість деяких дослідників, щодо оприлюднення своїх праць у бібліометричних системах. Не слідкуючи за своїми науковими профілями, вони зменшують наукові показники установи, де вони працюють.

Інша проблема при додаванні статей в профіль Google Академія може виникнути при неправильній індексації статей, розташованих в репозитаріях наукових та навчальних установ. Наприклад, у випадку внесення неповної назви статті, змінення порядку авторів або відсутність одного з авторів тощо. Автори мають досвід, коли неправильно проіндексована стаття має декілька однакових авторів, але виконаних в різних написах. Або, навпаки, якщо один з авторів не внесений в систему репозитарія, то його прізвище може бути відсутнім в статті. Як наслідок, оприлюднена стаття автора в репозитарії ЗВО з хибними метаданими призводить до створення клонів статті в Інтернеті та до втрати певної кількості цитувань. Як рекомендація, радимо зв'язатися з

адміністратором установи, хто відповідає за репозиторій, для внесення коректних даних та повторної реіндексації публікації.

Слід зазначити, що наразі існують наукові інформаційно-аналітичні системи, які дозволяють поєднати декілька критеріїв для співставлення авторів та їх публікацій. Прикладом може слугувати Ulrichsweb (Ulrich's Periodicals Directory). Це міжнародна база даних, яка містить опис понад 300 тисяч періодичних видань. Ulrichsweb активно використовується співробітниками електронних каталогів, бібліотек, репозитаріїв, наукометричних баз Scopus і Web of Science для отримання докладної інформації про наукові журнали.

Корисним сервісом є розробка Державної науково-технічної бібліотеки України OUCI (Open Ukrainian Citation Index) – пошукова система і база даних наукових цитувань, які надходять від усіх видань, що використовують сервіс Cited-by від Crossref та підтримують Initiative for Open Citations. Це успішно реалізується за рахунок того, що більшість наукових видань, у тому числі українські, мають DOI (Digital Object Identifier), що спрощує ідентифікацію публікацій та усуває проблему зміни посилання на веб-ресурс [4, с. 12]. Пошукова система на момент написання статті містить інформацію про 1794 українських видань з різних наукових дисциплін. Вона спрямована на спрощення пошуку наукових публікацій, покращення представлення українських наукових видань у спеціалізованих пошукових системах (наприклад, Dimensions, Lens.org, Scilit та ін.). OUCI дозволяє вивчати зв'язки між авторами та документами з різних наукових дисциплін. Система OUCI здійснює пошук авторів за ORCID, а наукові роботи за DOI.

Серед українських наукометричних ресурсів слід відмітити розробку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – «Бібліометрика української науки» [2, с. 8]. Це єдиний реєстр наукових декларацій (бібліографічних профілів) вчених у системах: Google Scholar, Scopus, Web of Science, Науковці України. Останній пункт є цікавою зміною в інтерфейсі даної системи, оскільки синхронізовано перехід до платформи «Науковці України». Це ще одна можливість оприлюднити власні наукові досягнення. Слід зазначити, що співробітники, які відповідають за функціонування «Бібліометрика української науки», досить швидко реагують на звернення від науковців виправити афіляцію, додати до профіля посилання на базу даних тощо.

Висновки. Отже, робота над власними науковими профілями є кропіткою роботою з боку викладача/наукового співробітника. Кожному науковцю бажано мати декілька профілів в різних спеціалізованих базах та сервісах, таким чином забезпечуючи власну популарність у первному академічному колі однодумців.

Правильна афіляція установи, коректний напис власного прізвища та ім'я дозволить правильно проіндексуватися публікації. А це, в свою чергу, впливає на коректне висвітлення власної наукової активності, можливість підтвердження своїх публікацій, підвищення рейтингу науковця та закладу вищої освіти загалом.

Література

1. Карпенко А. В., Будицька Ю. О. Теоретико-методичні основи оцінювання результативності наукової діяльності в Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2017. № 31. С. 51–57.
2. Костенко Л. та ін Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 8–12.
3. Назаровець М. Використання офіційної назви установи для репрезентації університету в системі Google Академія. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 5. С. 33–36.
4. Назаровець С. Проект Open Ukrainian Citation Index (OUCI): ідея, принцип роботи та перспективи розвитку. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2019. № 3. С. 10–13.
5. Шаров С. В. Розробка довідково-інформаційної системи для аналізу наукової діяльності викладачів кафедри. *Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр.* 2022. № 5. С. 228–237.
6. Mryglod O., Nazarovets S. Lost for the country: country-undefined papers in Web of Science and Scopus. *Scientometrics*. 2023. № 128. Pp. 2619–2622.